

فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۶۲، پاییز ۱۴۰۱، صص ۵۱-۶۶

عوامل اجتماعی و فردی مؤثر بر نگرش روستاییان شهرستان مریوان در خصوص محیط زیست

همین یزدانی^۱

علی شمس^{*۲}

shams@znu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۴/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۱۸

چکیده

زمینه و هدف: انسان در طول تاریخ، همواره در محیط زیست تصرف کرده و آن را مطابق نیاز خود تغییر داده است. حفظ محیط زیست یک تلاش ملی است که نیازمند مشارکت همه مردم می باشد. بسیاری بر این باورند که مشکلات محیط زیستی در باورهای اجتماع در این خصوص ریشه دارد.

روش بررسی: تحقیق توصیفی پیمایشی حاضر باهدف سنجش تأثیر عوامل فردی و اجتماعی بر نگرش خانوارهای روستایی در خصوص محیط زیست صورت گرفت. جامعه آماری تحقیق، کلیه خانوارهای روستایی شهرستان مریوان بودند ($N=11228$) که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ای برابر با ۲۵۰ نفر محاسبه و از طریق روش نمونه گیری چندمرحله ای تصادفی انتخاب و مورد مطالعه واقع شدند. سرمایه اجتماعی، نگرش و دانش محیط زیستی از طریق شاخص سازی ترکیبی سنجیده شدند و از تحلیل رگرسیون خطی چندگانه برای تحلیل داده ها استفاده شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که اکثریت روستاییان (۹۰/۸ درصد) دارای نگرشی مساعد و مثبت در خصوص محیط زیست هستند. دانش ۸۵/۲ درصد از پاسخگویان در خصوص محیط زیست در سطح زیاد بود. سرمایه اجتماعی از دید اکثریت روستاییان در سطح متوسطی وجود داشت. تحلیل رگرسیونی نیز نشان داد که چهار متغیر دانش، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و استفاده از منابع اطلاعاتی ۴۱ درصد نگرش روستاییان در خصوص محیط زیست را تبیین می کنند.

بحث و نتیجه گیری: نگرش افراد یکی از مباحث پایداری و حفاظت از محیط زیست است. با توجه به مساعد بودن نگرش روستاییان و بالا بودن دانش آنها پیشنهاد می گردد که مسئولان نشست های عمومی را با حضور فعال تر روستاییان برگزار کنند.

کلیدواژه ها: توسعه پایدار روستایی، محیط زیست، نگرش، سرمایه اجتماعی، شهرستان مریوان.

۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه زنجان

۲- دانشیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان (مسئول مکاتبات)

Effective Social and Individual Factors on Attitude of Rural People in Marivan Township toward Environment

Himan Yazdani¹

Ali Shams^{1*}

shams@znu.ac.ir

Received: July 19, 2020

Accepted: August 9, 2019

Abstract

Background and Objective: Throughout history, humans have always taken the environment has changed and it meets your needs. Environmental protection a national effort that requires the participation of all people. Many believe that environmental problems are rooted in social beliefs about the environment.

Method: This descriptive -correlational research was conducted to investigate Effective factors on environment attitude of rural people in Marivan Township. The statistical population consisted all rural households in Marivan Township (N=11228) which using Cochran sampling formula and by using randomized multi-stage sampling method 250 of them were selected and studied. Social capital, attitude and knowledge toward environment were measured by a composite index in Likert-scale type. The validity of research tool was verified by the opinion of some experts in the related field and by conducting a pilot study and calculating alpha Cronbach coefficient higher than 0.7 its' reliability were obtained. Statistical analysis methods consisted correlational coefficients and regression analysis.

Results: Analysis showed that majority of respondents (90.7 percent) had positive favorable attitude toward environment. The majority of respondents (85.2 percent) had high level of environment knowledge. Multiple regressions analysis showed that four variables named as Knowledge, social participation, social trust and the extent of information using related with environment were explained 41 percent of rural people attitude toward environment.

Conclusion: Their attitude is one of the topics of sustainability and environmental protection. Due to the favorable attitude of the villagers and their high knowledge is suggested that meetings of public officials with more active participation of the villagers holding.

Keywords: Rural Sustainable Development, Environment, Attitude, Social trust

1- MSc. Graduate, Rural Development, University of Zanjan

2- Associate Professor, Department of Agricultural Extension, Communication and Rural Development, Faculty of Agriculture, University of Zanjan , P.O.Box 313, Zanjan, IRAN

مقدمه

بشر در مواجهه با محیط‌زیست که بقای وی به آن وابسته است، شیوه معقولی را در پیش نگرفته و به بهره‌گیری ناپایدار از آن پرداخته است (۱، ۲ و ۳). لذا امروزه حفاظت از محیط‌زیست از مهم‌ترین مسائل در امور کشورها محسوب می‌شود (۴ و ۵). روستاییان با توجه به گستره فعالیت‌هایشان بیشتر با محیط‌زیست در تعامل‌اند و فعالیت‌های کشاورزی و توسعه روستایی باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که ضمن فراهم نمودن استفاده بهینه از منابع، تداوم حیات محیط‌زیست را نیز موجب شوند (۶ و ۷). یکی از عوامل اثرگذار بر رفتارهای محیط‌زیستی شهروندان و نیز روستاییان نگرش آنها می‌باشد. درواقع جوامع انسانی با داشتن فعالیت‌های اجتماعی و خصلت‌های فرهنگی مختلف، ارزش‌ها و نگرش‌های متفاوتی نسبت به محیط‌زیست دارند (۸، ۹ و ۱۰). بسیاری بر این باورند که مشکلات مربوط به محیط‌زیست در ارزش‌ها و باورهای اجتماع ریشه دارد (۱۱، ۱۲ و ۱۳) به‌طوری‌که هر فرد به دنبال حداکثر کردن سود خویش بوده و در این راه برای رسیدن به رفاه، منابع را تخریب می‌کند (۱۴ و ۱۵) در این خصوص پارادایم‌هایی مطرح‌شده است که منبع شناخت نسبت به ارزش‌ها و باورهای فرد درباره طبیعت هستند (۶ و ۱۶). نگرش نسبت به طبیعت با توجه به دو دیدگاه کلی (پارادایم مسلط اجتماعی و پارادایم نوین محیط‌زیستی) از نظر باور مورد بحث قرار می‌گیرد (۱۷). دیدگاه اول، بشر را تنها حکمران زمین دانسته و تأکید می‌کند که انسان نیازی به پیروی از قوانین طبیعت ندارد و دیدگاه دوم شامل نظریات طبیعت‌محور است که به محدودیت‌هایی اشاره دارد که باید در مقابل رشد اقتصادی انسان قرار داد (۱۷، ۱۳ و ۱۸). به‌بیان دیگر دیدگاه دوم به اهمیت حفظ تعادل بین طبیعت و توسعه یک اقتصاد پایدار می‌پردازد (۱۸). باورهای محیط‌زیستی افراد با سه بعد در ارتباط است که عبارت‌اند از: محدودیت رشد، تعادل بین طبیعت و رشد اقتصادی و نیاز به همزیستی انسان‌ها و طبیعت (۱۹ و ۲۰). باورهای محیط‌زیستی به‌عنوان نظامی درباره رابطه بین انسان و محیط‌زیست، تعیین‌کننده رفتارهای حفاظتی هستند (۲۱ و ۲۲). نگرش مجموعه‌ای از احساسات، تمایلات و

عقاید یک فرد نسبت به یک پدیده محیط‌زیستی در زندگی است و یک قضاوت ارزشی شخصی از حفاظت از محیط‌زیست است (۲۱، ۲۳ و ۲۴). نگرش محیط‌زیستی عبارت است از تمایلاتی که به‌وسیله ارزشیابی از محیط‌زیست با درجاتی از علاقه یا بی‌علاقگی ابراز می‌شود (۲۵، ۲۶، ۲۷ و ۲۸) و بر مسئولیت‌پذیری افراد به‌منزله مؤلفه‌ای مهم مبتنی است و زمانی که فرد از پیامد اقدامات خود آگاه باشد، احساس مسئولیت بیشتری می‌کند (۲۹، ۳۰ و ۳۱) عوامل متعددی بر خود نگرش افراد در خصوص محیط‌زیست تأثیرگذارند که متغیرهایی مانند جنسیت، دانش محیط‌زیستی، سن، سطح تحصیلات و درآمد خانوار قابل‌ذکرند و در این بین دانش محیط‌زیستی و جنسیت نقش پررنگ‌تری را ایفا می‌کند (۶، ۷، ۳۲، ۳۳ و ۳۴). به وجود آمدن آگاهی‌های محیط‌زیستی به اواخر دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد و در ابتدا مختص کشورهای غربی بود، درحالی‌که آگاهی‌های محیط‌زیستی در سطح جهان در دهه ۱۹۸۰ رشد یافت (۳۵، ۳۶). طی ۳۰ سال گذشته به‌واسطه درک پیامدهای بلندمدت موضوعات محیط‌زیستی، اهمیت بحث در این باره افزایش یافته است (۶). دانش محیط‌زیستی میزان اطلاعات فرد در مورد مسائل محیط‌زیست و عوامل مؤثر در گسترش آن، شناخت از چگونگی رفتار جهت بهبود این معضلات است (۳۷ و ۳۸). به‌عبارت‌دیگر دانش محیط‌زیستی شامل اطلاعات عمومی افراد درباره اهمیت محیط‌زیست در زندگی‌شان است (۲۳ و ۳۹). یکی از پیش‌فرض‌های اساسی در مطالعات محیط‌زیست این است که بسیاری از مشکلات محیط‌زیستی را می‌توان با افزایش آگاهی عمومی در این مورد برطرف کرد (۴۰ و ۴۱) و اعتقاد بر این است که آگاهی کلید حل بسیاری از مشکلات محیط‌زیستی است (۴۲). با افزایش هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی ناشی از آسیب‌های محیط‌زیستی، کشورها به فکر یافتن راه‌حل افتادند (۴۳). یکی از راه‌های جلوگیری از تخریب محیط‌زیست، تغییر رفتار انسان به سمت ابعاد طبیعت‌گرایانه بود (۶) ولی این تغییر رفتار نیاز به پیش شرط‌هایی دارد که از آن جمله می‌توان افزایش دانش افراد را نام برد (۴۴). در نتیجه داشتن آگاهی محیط‌زیستی گام

یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی می‌باشد و عبارت از تمایل فرد به قبول ریسک در رفتار با دیگران است که بر روی میزان مشارکت افراد مؤثر می‌باشد (۵۷ و ۲۳).

پژوهش‌های قابل توجه‌ای در زمینه عوامل مؤثر بر نگرش محیط‌زیستی افراد صورت گرفته که در ادامه به چند مورد اشاره شده است. محمدیان و بخشنده (۱۳۹۳)، در تحقیقی بیان کردند که دانش محیط‌زیستی تأثیر معناداری روی نگرش آنها در این خصوص دارد (۲۸). شرفی و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی گزارش کردند که آموزش می‌تواند بر نگرش افراد تأثیر بگذارد (۴۲). سلیمانی هارونی و همکاران (۱۳۸۹)، در بررسی در خصوص ساکنان مناطق گردشگری به این نتیجه رسیدند که متغیرهای سن و جنس بر نگرش محیط‌زیستی مؤثر هستند (۳). فن‌دزاده و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهش خود گزارش کردند که رابطه معناداری بین نگرش و دانش محیط‌زیستی وجود ندارد (۶۳). فردوسی و همکاران (۱۳۸۶)، در تحقیقی با عنوان رابطه بین دانش محیط‌زیستی و رفتارهای حفاظت از محیط دریافتند که دانش محیط‌زیستی بیشترین تأثیر را روی نگرش محیط‌زیستی دارد (۴۸). میردامادی و همکاران (۱۳۸۹)، در تحقیق خود با عنوان بررسی میزان آگاهی دانش آموزان دوره متوسطه شهر تهران از حفاظت از محیط‌زیست دریافتند که مطالعه کتاب‌های محیط‌زیستی تأثیرات مثبتی بر نگرش دانش آموزان نسبت به محیط‌زیست داشته است (۵). گرجی کرسامی و همکاران (۱۳۹۲)، در مطالعه‌ای دریافتند که مشارکت و اعتماد اجتماعی متغیرهای مؤثر بر سطح نگرش و میزان دانش محیط‌زیستی افراد هستند (۵۴). فتحی (۱۳۹۱)، در تحقیق خود با عنوان تحلیلی بر نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی گزارش کرد که ارتقای سطح مشارکت و اعتماد اجتماعی باعث افزایش آگاهی و نگرش مساعد در خصوص محیط‌زیست می‌شود (۵۶). گنجی و گنجی (۱۳۸۹)، در مطالعه خود با عنوان بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت محیط‌زیست شهر تبریز از دیدگاه دانشجویان دریافتند که بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (مشارکت و اعتماد اجتماعی) با سطح نگرش افراد مورد مطالعه رابطه مستقیمی وجود دارد (۵۸). مهدوی و

اول در راه رسیدن به پایداری است (۴۵). با توجه به مطالب گفته شده می‌توان گفت که سطح دانش محیط‌زیستی می‌تواند از عوامل تأثیرگذار روی رفتارهای محیط‌زیستی باشد (۳۶). رفتارهای ناپه‌نجان نسبت به محیط‌زیست به دلیل نداشتن درک درست از اوضاع محیط‌زیستی حاکم بر جامعه و درونی نشدن فرهنگ استفاده درست از منابع طبیعی روی می‌دهد (۴۶). به همین دلیل داشتن آگاهی از وضعیت محیط‌زیست از مسائل مهم مورد توجه در سطح جهان است (۴۷ و ۴۸). در همین زمینه، آگاهی روستاییان از مسائل محیط‌زیستی پیرامون خود از مهم‌ترین برنامه‌ها در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود (۴۹ و ۵۰). درک نگرش‌های محیط‌زیستی هدف اساسی پژوهشگران در دستیابی به بینش جدید در مسیر کمک به مطالعات محیط‌زیستی است (۴۴). چهار سطح تغییر در فرد وجود دارد که تغییر در دانش موجب تغییر نگرش می‌شود که آن هم به تغییر رفتار فردی و گروهی می‌انجامد (۵۱). یک رفتار مخرب محیط‌زیستی ناشی از عدم آگاهی در یک زمان و مکان معین می‌تواند تأثیر ناخواسته بر سایر مکان‌ها هم داشته باشد (۲۳ و ۵۲). سرمایه اجتماعی نیز از جمله متغیرهایی است که بر روی نگرش تأثیرگذاری فراوانی دارد. مشارکت اجتماعی فرآیندی سازمان‌یافته از سوی اعضای جامعه است که منجر به ایجاد روحیه همدلی و همکاری بین مردم می‌شود و می‌تواند فرآیند توسعه را به پیش بربرد (۵۳، ۵۴ و ۵۵). مشارکت مردم در هر پروژه‌ای، ضامن پایداری آن است و این مسئله در مورد حفاظت از محیط‌زیست اهمیت بیشتری دارد، زیرا مسائل مربوط به محیط‌زیست با زندگی جوامع محلی درآمیخته است (۵۶). تدوین راهبردهای حفاظت و بهره‌برداری پایدار از محیط‌زیست ضرورتی بنیادی است و نقش اصلی در این برنامه‌ها با روستاییان و جوامع محلی هست (۵۷). بسیاری از محققان بر این باورند که مشارکت روستاییان در نگهداری و حفاظت از محیط‌زیست ضروری است (۵۶، ۵۷ و ۵۸). مشارکت افراد محلی در حفاظت از محیط‌زیست سبب کاهش هزینه‌های تدوین قوانین اثربخش‌تر، هماهنگی و انسجام بیشتر افراد جامعه روستایی و در نتیجه اعمال بهتر قوانین می‌شود (۵۹). اعتماد نیز

بر ۲۲ گویه (۱۶ گویه مثبت و ۶ گویه منفی) و در قالب طیف لیکرت پنج سطحی از کاملاً موافقم (۵) تا کاملاً مخالفم (۱) سنجیده شد. این گویه ها برگرفته از مطالعات صورت گرفته در این حوزه و با محوریت برخی از مطالعات (۴۳، ۴۴، ۱۸، ۳۵، ۲۷) تدوین گردید. متغیرهای مستقل شامل استفاده از منابع اطلاعاتی در خصوص محیطزیست توسط روستاییان، دانش محیطزیستی، سرمایه اجتماعی (شامل سه شاخص مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی) و نیز برخی از متغیرهای جمعیت شناختی بودند. میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در قالب طیف شش سطحی از عدم استفاده (۰) تا استفاده خیلی زیاد (۵) سنجیده شد. دانش محیطزیستی نیز با استفاده از شاخص ترکیبی مشتمل بر ۲۰ سؤال و برگرفته از مطالعات صورت گرفته در این زمینه با محوریت برخی از مطالعات (۳۵، ۲۸، ۴۳، ۴۴، ۱۵) سنجیده شد و از پاسخگویان خواسته شد که در قالب طیف سه سطحی اسمی با سه گزینه نمی دانم، غلط و صحیح به این سؤالات جواب دهند. در سؤالات صحیح به پاسخ صحیح نمره یک و به دو گزینه دیگر نمره صفر اختصاص یافت و در سؤالات غلط به شیوه معکوس نمره دهی شد. سرمایه اجتماعی از طریق سه شاخص اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی سنجیده شد. اعتماد اجتماعی را می توان حسن ظن فرد نسبت به سایر اعضای جامعه تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آنها می شود (۵۳). اعتماد اجتماعی از طریق شاخص سازی ترکیبی مشتمل بر ۷ گویه در قالب طیف لیکرت پنج سطحی سنجیده شد که این شاخص با استفاده از مطالعات قبلی صورت گرفته در این حوزه با محوریت برخی مطالعات (۵۴، ۵۵، ۵۱) طراحی شد. انسجام اجتماعی نیز با استفاده از شاخص سازی ترکیبی مشتمل بر ۸ گویه در قالب طیف لیکرت ۸ سطحی سنجیده شد. این شاخص نیز با توجه به مطالعات صورت گرفته در این زمینه با محوریت برخی مطالعات (۵۵، ۵۴، ۵۲، ۵۱) طراحی شد. روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت به این سرنوشت را می توان به عنوان تعریف مشارکت اجتماعی عنوان کرد (۵۳). در تعریف دیگر مشارکت اجتماعی به آن

وزیری (۱۳۸۹)، در تحقیقی با عنوان بررسی عوامل اجتماعی- فرهنگی بر نگرش محیطزیستی دانشجویان به این نتیجه رسیدند که آموزش از طریق رسانه بیشترین تأثیر را در نگرش دانشجویان دارد (۱۸). شبیری و همکاران (۱۳۹۲)، در مطالعه ای دریافتند که بین میزان تماشای رسانه های جمعی و سطح نگرش محیطزیستی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد (۲۹). کلانتری و اسدی در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که دانش محیطزیستی بیشترین تأثیر را روی نگرش محیطزیستی شهروندان جامعه دارد (۴۱). ویسنده مولینا و همکاران در تحقیقی با عنوان دانش محیطزیستی و سایر متغیرهای مؤثر بر رفتار طرفدار محیطزیست» دریافتند که دانش محیطزیستی تأثیر مستقیم و مثبتی روی نگرش محیطزیستی دارد (۴۰). صالحی و کریمزاده (۱۳۹۰)، در مطالعه خودشان با عنوان ارتباط بین نگرش محیطزیستی و رفتار محیطزیستی دریافتند که دانش محیطزیستی و جنسیت روی نگرش محیطزیستی افراد تأثیر بسزایی دارند (۱۴). ژانگ و همکاران، در تحقیقی با عنوان بررسی رفتارهای طرفدار محیطزیست و عوامل مؤثر بر آن در مکان های توریستی به این نتیجه رسیدند که دانش محیطزیستی متغیر بسیار مهمی در تبیین نگرش مردم است (۳۲).

با توجه به مطالعات صورت گرفته مشاهده می شود که سرمایه اجتماعی و دانش محیطزیستی بر نگرش محیطزیستی در گروه های مختلف جوامع تأثیرگذار بوده است ولی در خصوص روستاییان آن هم در شهرستان مریوان وضعیت این متغیرها و ارتباطات متقابل بین سرمایه اجتماعی، دانش و نگرش مطالعه نشده بود، لذا این تحقیق باهدف پاسخگویی به سؤالات فوق در سال ۱۳۹۴ انجام گرفت.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ میزان کنترل از نوع میدانی و از نظر روش شناسی نیز از نوع توصیفی پیمایشی محسوب می شود. ابزار تحقیق پرسشنامه ای محقق ساخته بود که در بردارنده بخشهای مختلف بود. متغیر وابسته نگرش در خصوص محیطزیست از طریق شاخص سازی ترکیبی مشتمل

دسته از فعالیت‌های اداری دلالت دارد که از طریق آنها اعضای یک جامعه در امور شهر و روستا شرکت می‌کنند (۵۶). از نظر عملیاتی برای سنجش مشارکت اجتماعی با استفاده از شاخص سازی ترکیبی مشتمل بر ۹ گویه و برگرفته از مطالعات صورت گرفته در این زمینه با محوریت برخی مطالعات (۵۴، ۵۱، ۵۲، ۵۵) طراحی و سنجیده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه روستاییان شهرستان مریوان تشکیل می‌دادند که طبق سرشماری عمومی نفوس مسکن ۱۳۹۰ در حدود ۱۱۲۲۸ خانوار در مناطق روستایی این شهرستان و در ۱۳۸ روستای این شهرستان زندگی می‌کنند. با استفاده از فرمول کوکران و لحاظ کردن انحراف معیار نگرش محیط‌زیستی روستاییان در مرحله مطالعه مقدماتی ۲۵۰ خانوار روستایی به‌عنوان نمونه مشخص شد. جهت انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای تصادفی استفاده شد. در مرحله اول از بین شش دهستان، دو دهستان به‌صورت تصادفی انتخاب شدند و در مرحله بعد از داخل این دهستان‌ها ۱۵ روستا به‌صورت تصادفی انتخاب و از داخل هر روستا به روش تصادفی طبقه‌ای روستاییان مشخص و مورد مطالعه واقع شدند. در تحقیق حاضر برای تعیین روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شد و از طریق پانلی از متخصصان در حوزه‌های محیط زیست و توسعه روستایی مورد تأیید واقع شد و اصلاحات لازم در آن صورت گرفت. برای تعیین پایایی یا قابلیت اعتماد، پیش‌آزمون انجام شد و در پیش‌آزمون تعداد ۳۰ پرسشنامه خارج از جامعه آماری توزیع گردید و ضریب آلفای کرونباخ برای بخشهای مختلف پرسشنامه بزرگتر از ۰/۷۷ بدست آمد. (دانش ۰/۷۵، نگرش ۰/۹، استفاده از منابع اطلاعاتی ۰/۷۱، اعتماد اجتماعی ۰/۷۱، انسجام اجتماعی ۰/۷ و مشارکت اجتماعی ۰/۸۶). این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال بود که نگرش روستاییان شهرستان مریوان در خصوص محیط زیست چگونه است و آیا متغیرهایی مانند دانش آنها در خصوص محیط زیست، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و سرمایه اجتماعی بر نگرش آنها تاثیرگذار می‌باشد؟ روش جمع‌آوری داده‌ها به‌صورت حضوری و مصاحبه با روستاییان (بدلیل بی سواد یا کم سواد اکثریت آنها)، طبق پرسشنامه

ساختارمند طراحی شده بود. داده‌ها پس از پردازش در Excel از طریق نرم‌افزار SPSS20 تحلیل شدند و از آماره‌های توصیفی و استنباطی برای گزارش نتایج تحقیق استفاده شد.

نتایج

داده‌های این تحقیق از روستاییان جمع‌آوری شد که همه مرد و سرپرست خانوار بودند و تنها در ۲/۴ درصد خانوارها به‌جای سرپرست خانوار از فرزند پسر بزرگتر داده‌ها جمع‌آوری شد. لذا ۹۷/۶ درصد آنان نیز متأهل بودند. میانگین سنی افراد مورد مطالعه در حدود ۴۵/۲۲ سال و کمینه و بیشینه آن به ترتیب ۲۱ و ۶۴ سال بود. بیشترین فراوانی (۵۹ درصد) مربوط به گروه سنی ۳۵-۵۰ سال بود. از نظر درآمد طبق اظهار خود روستاییان، ۵۲/۴ درصد آنها بین نیم تا یک میلیون درآمد ماهانه داشتند. متوسط تعداد افراد خانوار پاسخگویان بالای پنج نفر بود (۵/۳۲ نفر). از ۲۵۰ نفر مورد مطالعه، ۹۶/۸ درصد از آنها عضو هیچ نهادی نبودند. از نظر تحصیلات مشخص شد که ۲۱/۲ درصد افراد مورد مطالعه بیسواد، ۹/۲ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۳۸/۸ درصد ابتدایی، ۱۴/۴ درصد سیکل، ۱۱/۲ درصد دیپلم، ۴ درصد فوق‌دیپلم و ۱/۲ درصد آنها نیز دارای مدرک کارشناسی بودند.

نگرش مجموعه‌ای از احساسات، تمایلات و عقاید یک فرد نسبت به یک پدیده زیست‌محیطی در زندگی است و یک قضاوت ارزشی شخصی حفاظت از محیط‌زیست است. نگرش زیست‌محیطی از طریق شاخص سازی ترکیبی مشتمل بر ۲۲ گویه و در قالب طیف لیکرت پنج سطحی سنجیده شد. نتایج بدست آمده از تحقیق در رابطه با رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با نگرش محیط زیستی روستاییان در جدول (۱) نشان داده شده است. از نظر روستاییان، مسئول بودن در برابر خدا به خاطر انجام کارهایی که به محیط‌زیست آسیب می‌زند و پاک و تمیز نگه داشتن رودخانه‌ها و دریاچه‌ها در همه مواقع به ترتیب در رتبه‌های اول و دوم قرار دارند و در مقابل علاقه به پیوستن به یک گروه یا سازمان مرتبط با محیط‌زیست در رتبه آخر

قرار گرفته است و نشان داد که میانگین همه گویه ها بالاتر از طیف مورد سوال است.

جدول ۱- رتبه‌بندی گویه‌های نگرش محیط‌زیستی روستاییان (n=۲۵۰)

Table 1- Ranking of environmental attitude items of villagers (n=250)

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه ها
۱	۰/۶۹	۴/۶۱	به خاطر انجام کارهایی که به محیط‌زیست آسیب می‌زند در برابر خدا مسئولیم.
۲	۰/۵۷	۴/۴۷	رودخانه‌ها و دریاچه‌ها باید همیشه پاک نگه داشته شده و نباید به خاطر لذت صرف، آنها را آلوده کرد.
۳	۰/۵۵	۴/۴۶	بعد از تفریح در طبیعت، زباله‌ها باید جمع‌آوری گردد.
۴	۰/۵۸	۴/۴۲	باید از کارهایی که باعث افزایش آلودگی محیط‌زیست می‌شود، پرهیز کرد. (مثل استفاده بیش‌ازحد کود و سموم شیمیایی)
۵	۰/۶۳	۴/۴۲	مواظبت از محیط‌زیست وظیفه تمامی افراد جامعه است.
۶	۰/۶۹	۴/۲۹	این موضوع که بینم محیط‌زیست طبیعی نابود می‌شود، مرا ناراحت نمی‌کند. *
۷	۰/۵۷	۴/۲۹	به نظر من باید برای افرادی که زباله‌های خودشان را در طبیعت رها می‌کنند، مجازات و تنبیه‌هایی در نظر گرفته شود.
۸	۰/۵۵	۴/۲۷	بهره‌برداری از منابع طبیعی و کشاورزی باید طوری صورت بگیرد که به حقوق و منافع نسل‌های آینده آسیبی نرسد.
۹	۰/۵۹	۴/۲۳	به نظر من، آلودگی محیط‌زیست برای همه موجودات و از جمله انسان‌ها زیانبار است.
۱۰	۰/۵۵	۴/۱۹	به نظر من، جنگل‌ها، دریاها و سایر اجزاء محیط‌زیست نقش برجسته‌ای در زندگی ما دارند.
۱۱	۰/۶۵	۴/۱۸	حیات تمامی موجودات زنده با ارزش است و می‌بایست برای حفظ و نگهداری آن تلاش نمود.
۱۲	۰/۶۸	۴/۱۶	تعادل طبیعت بسیار حساس است و به راحتی به هم می‌خورد.
۱۳	۰/۶۲	۴/۱۵	خانواده‌ها باید مسائل محیط‌زیستی را به فرزندان خود آموزش دهند.
۱۴	۰/۵۵	۴/۱۲	برای حفظ مراتع و از بین نرفتن آن باید تعادلی بین تعداد کل دام‌های روستا و ظرفیت مراتع وجود داشته باشد.
۱۵	۰/۵۵	۴/۱۱	در صورت ادامه این وضعیت، در نتیجه تصرف انسان در طبیعت نتایج ناگواری برای محیط‌زیست و نسل‌های آینده اتفاق خواهد افتاد.
۱۶	۰/۷۹	۴/۰۵	تغییر کاربری مراتع و جنگل‌ها و سایر زمین‌های استفاده‌نشده برای توسعه اراضی کشاورزی خوب بوده و باید حمایت گردد.*
۱۷	۰/۷۵	۴/۰۰	به نظر من مشکلات و مسائل محیط‌زیستی به صورت اغراق‌آمیزی بزرگ گزارش می‌گردد.
۱۸	۰/۷۶	۳/۹۸	حاضر در برنامه‌های آموزشی مرتبط با حفظ محیط‌زیست (مانند مدیریت زباله‌های خانگی و کشاورزی) شرکت کنم.
۱۹	۰/۶۶	۳/۹۷	به نظر من تفکیک زباله‌های منزل ضرورتی ندارد.*
۲۰	۰/۹۱	۳/۹۲	اخبار مربوط به مسائل محیط‌زیستی برای من خسته‌کننده است.
۲۱	۰/۹۷	۳/۹۱	بشر حق دارد که محیط طبیعی را متناسب با نیازهایش تغییر دهد و نیازی نیست جهت بقا با طبیعت هماهنگ شود.*
۲۲	۱/۱۰	۳/۳۵	من دوست دارم که به یک گروه یا سازمان مرتبط با محیط‌زیست بپیوندم و با آن‌ها مشارکت کنم.

منبع: یافته‌های تحقیق * گویه های منفی که به صورت منفی کدهای شدند.

پاسخگویان در حد کم، ۵۲/۴ درصد در سطح متوسط و تنها ۱/۲ درصد از منابع اطلاعاتی در حد زیادی برای کسب اخبار و اطلاعات در خصوص محیط زیست استفاده می‌کردند. دانش محیط زیستی در حوزه هایی همچون مسائل زراعی، باغی، روش صحیح استفاده از سموم و آفت کش ها و شیوه صحیح دفع زباله، یکی از متغیرهای تأثیرگذار روی نگرش محیط زیستی است که امروزه در تحقیقات قبلی مطرح است. به عبارت دیگر دانش محیط زیست شامل اطلاعات عمومی افراد درباره اهمیت محیط زیست در زندگی شان است. نتایج به دست آمده از تحقیق در رابطه با رتبه بندی گویه های مرتبط با دانش محیط زیستی روستاییان بر اساس درصد فراوانی (جدول ۲) نشان داد که دانش روستاییان مورد مطالعه در مورد شخم زدن زمین های شیب دار باعث افزایش فرسایش خاک و قدرت تخریبی سیل شده و نیز احتمال ایجاد برخی مشکلات محیط زیستی برای روستاییان اطراف دریاچه در صورت خشک شدن آنها بیشتر از بقیه موارد بود. در مقابل دانش آنها در خصوص بی خطر بودن زباله های خانگی از قبیل مواد ضد عفونی کننده و لامپ های سوخته و نیز احتیاج به زمانی در حدود ۱۰۰ سال جهت تشکیل یک سانتی متر خاک کمتر از بقیه و در رتبه های پایین بود.

ضمن جمع جبری نمرات تمامی گویه ها و لحاظ کردن کمترین (۲۲) و بیشترین (۱۱۰) نمره حاصله، نگرش روستاییان در سه سطح به صورت مساوی کد بندی مجدد شد و نتایج نشان داد که ۹/۲ درصد روستاییان در خصوص محیط زیست دارای نگرشی میانه (نه منفی و نه مثبت) و مابقی ۹۰/۸ درصد آنها دارای نگرش مساعدی در خصوص محیط زیست بودند. هیچ موردی از نگرش نامساعد در بین روستاییان مشاهده نشد و لذا به صورت کلی نتایج تحقیق حاضر نشان دهنده نگرش مثبت روستاییان مریوان در خصوص محیط زیست می باشد.

میزان استفاده روستاییان از نه منبع اطلاعاتی در قالب طیف لیکرت سنجیده شد و نتایج نشان داد که روستاییان مورد مطالعه بیشترین اخبار و آگاهی در خصوص مسائل محیط زیستی را از طریق خانواده و دوستان خود کسب می کردند (میانگین = ۳/۸۵) و کمترین اطلاعات در خصوص محیط زیست را از طریق دانشگاه ها با میانگین ۰/۴۲، به دست می آوردند که نشان از اهمیت نقش خانواده و دوستان در اطلاع رسانی درباره مسائل و مشکلات محیط زیستی در بین روستاییان می باشد. با جمع جبری نمرات تمامی گویه ها و لحاظ کردن کمترین (۰) و بیشترین (۴۵) نمره حاصله، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی توسط روستاییان در سه سطح مساوی کد بندی مجدد شد و نتایج نشان داد که ۴۶/۴ درصد از

جدول ۲- رتبه بندی گویه های مربوط به دانش محیط زیستی روستاییان بر اساس درصد فراوانی

Table 2- Ranking of items related to villagers' environmental knowledge based on the frequency percentage

رتبه	گویه	دارای دانش	بدون دانش
۱	شخم زدن زمینهای شیب دار باعث افزایش فرسایش خاک و قدرت تخریبی سیل شده	۹۸/۸۰	۱/۲
۲	احتمال ایجاد برخی مشکلات محیط زیستی برای روستاییان اطراف دریاچه در صورت خشک شدن	۹۸/۸۰	۱/۲
۳	وابستگی همه موجودات زنده (گیاهان، حیوانات و انسان) به یکدیگر	۹۸/۴۰	۱/۶
۴	خشک شدن دریاچه ها و رودخانه ها در صورت مصرف بیش از حد منابع	۹۸/۴۰	۱/۶
۵	پخش عوامل بیماری زا توسط حشرات، چوندگان و سایر حیوانات از طریق تلنبار کردن زباله در داخل و اطراف روستا	۹۸	۲

۶	آلودگی دریاچه‌ها و رودخانه‌ها از طریق تخلیه فاضلاب به درون آنها	۹۷/۶۰	۲/۴
۷	غنی‌سازی خاک از طریق برگرداندن صحیح بقایای گیاهان زراعی و باغی	۹۷/۶۰	۲/۴
۸	بی‌تأثیر بودن زیاد شدن تعداد دام و چرای بیش از حد در تخریب محیط زیست	۹۶/۴۰	۳/۶
۹	بی‌تأثیر بودن کودهای شیمیایی در آلودگی آب‌های سطحی و زیرزمینی و خاک	۹۶	۴
۱۰	سرطان‌زا بودن تابش مستقیم نور خورشید و محافظت از زمین از انسان در برابر اشعه مضر خورشید	۹۴/۸	۵/۲
۱۱	آلودگی آب‌های زیرزمینی از طریق نفوذ شیرابه زباله‌ها به اعماق زمین	۹۴/۴۰	۵/۶
۱۲	مضر بودن دود ناشی از سوزاندن کاه و کلش و بقایای شاخه و برگ درختان برای سلامتی انسان	۹۳/۶۰	۶/۴
۱۳	جنگل‌ها عامل اصلی تولید اکسیژن و جذب دی‌اکسید کربن هوا	۹۳/۶۰	۶/۴
۱۴	بی‌خطر بودن ظروف شیمیایی برای استفاده در موارد دیگر	۹۲/۸۰	۷/۲
۱۵	بی‌خطر بودن سوزاندن ظروف سموم شیمیایی و سایر موارد مشابه برای سلامتی انسان‌ها	۷۸/۴۰	۲۱/۱۶
۱۶	جلوگیری از قطع درختان بیشتر با استفاده مجدد از کاغذ و مقوا	۷۶/۴۰	۲۳/۶
۱۷	مصرف بیش از ۹۰ درصد آب در ایران در بخش کشاورزی	۶۴/۴۰	۳۵/۶
۱۸	دفع پسماندهای کشاورزی از جمله باقیمانده‌های گیاهی و فضولات حیوانی از طریق کمپوست	۴۲/۸۰	۵۷/۲
۱۹	بی‌خطر بودن زباله‌های خانگی از قبیل مواد ضد عفونی‌کننده و لامپ‌های سوخته	۲۹/۲۰	۷۰/۸
۲۰	احتیاج به زمانی در حدود ۱۰۰ سال جهت تشکیل یک سانتی‌متر خاک	۳/۲۰	۹۶/۸

مقیاس مورد استفاده: (نمی‌دانم=۰، غلط=۱، صحیح=۲)

دانش زیست‌محیطی ۸۵/۲ درصد از روستاییان در سطح زیاد است. به عبارتی دیگر روستاییان در رابطه با مسائل محیط زیستی دانش بالایی داشتند.

با تجمیع امتیازات هر فرد در کل سؤالات و لحاظ کردن کمترین و بیشترین امتیاز دانشی مربوط به شاخص ترکیبی، دانش روستاییان مورد مطالعه در خصوص محیط‌زیست در سه سطح گروه‌بندی مجدد شد (جدول ۳) و نتایج نشان داد که

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب دانش محیط‌زیستی (n=250)

Table 3- Frequency distribution of respondents according to environmental knowledge (n=250)

سطح دانش	فراوانی	درصد فراوانی	درصد جمع	سایر آماره‌ها
کم	۱	۰/۴	۰/۴	میانگین: ۱۶/۴
متوسط	۳۶	۱۴/۴	۱۴/۴	انحراف معیار: ۲/۳۱
زیاد	۲۱۳	۸۵/۲	۱۰۰	
جمع	۲۵۰	۱۰۰		

منبع: یافته‌های تحقیق

بهرتر به سه طبقه مساوی (کم، متوسط و زیاد) تقسیم گردیدند. نتایج نشان داد از نظر ۶۲/۴ درصد از پاسخگویان میزان مشارکت اجتماعی در سطح متوسط می‌باشد. همچنین از دید ۶۵/۶

در این تحقیق برای سنجیدن سه مؤلفه سرمایه اجتماعی (مشارکت اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی، میزان انسجام اجتماعی) ابتدا داده‌های هر بخش تجمیع و سپس جهت تفسیر

به دست آمده متغیرهای دانش محیط‌زیستی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی در خصوص محیط‌زیست به ترتیب متغیرهایی بودند که بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته داشتند. نتایج نشان داد این متغیرهای مستقل ۴۱ درصد ($R^2=0/409$) از میزان واریانس متغیر وابسته (نگرش محیط‌زیستی) را تبیین کرده و مابقی مربوط به اثرات سایر عواملی بود که در تحقیق حاضر مورد بررسی قرار نگرفته است.

درصد آنها میزان اعتماد اجتماعی در سطح متوسط قرار دارد. اغلب پاسخگویان (۹۸ درصد) سطح انسجام اجتماعی را متوسط بیان کردند.

برای پیش‌بینی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر متغیر وابسته (نگرش محیط‌زیستی روستاییان)، از رگرسیون چندگانه گام‌به‌گام استفاده شد (جدول ۴). پس از ورود کلیه متغیرهای مستقل دارای همبستگی معنی‌دار، تحلیل رگرسیون تا چهار گام پیش رفت. در این روش، بر اساس بتای استاندارد

جدول ۴- متغیرهای مؤثر بر نگرش محیط‌زیستی بر اساس رگرسیون چندگانه خطی به روش گام‌به‌گام

Table 4- Effective variables on environmental attitude based on multiple linear regression by stepwise method

متغیر	ضریب (B)	ضریب استاندارد (Beta)	آماره T	سطح معنی داری	Tolerance	VIF
ضریب ثابت	۴۰/۵۷۹	----	۹/۷۷۴	۰/۰۰۰	-	-
دانش محیط‌زیستی (X1)	۱/۳۵۹	۰/۳۵۵	۶/۶۸۲	۰/۰۰۰	۰/۸۴۳	۱/۱۸۷
مشارکت اجتماعی (X2)	۰/۲۶۴	۰/۱۴۶	۲/۵۵۳	۰/۰۱۱	۰/۷۲۴	۱/۳۸۲
اعتماد اجتماعی (X3)	۰/۶۶۸	۰/۲۴۲	۴/۷۰۷	۰/۰۰۰	۰/۸۹۸	۱/۱۱۳
استفاده از منابع اطلاعاتی (X4)	۰/۳۷۸	۰/۲۱۳	۳/۷۵۳	۰/۰۰۰	۰/۷۴۱	۱/۳۵۰

منبع: یافته‌های تحقیق

$R^2=0/409$ آزمون دوربین واتسون: ۱/۷۸

بحث و نتیجه‌گیری

طبق نتایج جدول (۴) و بر اساس ضرایب بتا مشاهده می‌شود که دانش روستاییان در خصوص محیط‌زیست بیشترین تأثیر را بر نگرش آنها گذاشته است و با تغییر یک واحد انحراف معیار این متغیر، انحراف معیار متغیر نگرش محیط‌زیستی در حدود ۰/۳۵ درصد تغییر پیدا می‌کند. این یافته همسو با نتایج مطالعاتی مانند محمدیان و بخشنده (۱۳۹۳)(۲۸)؛ فردوسی و همکاران (۱۳۸۶)(۴۸)؛ کلانتری و اسدی (۲۰۱۰)(۴۱)؛ ویسنه مولینا و همکاران (۲۰۱۳) (۴۰) و ژانگ و همکاران (۲۰۱۴) (۳۲) می‌باشد که در آنها نیز تأثیر مثبت دانش و آگاهی محیط‌زیستی بر نگرش افراد اشاره شده است. بحران محیط‌زیستی در عصر حاضر ناشی از فقدان دانش در مورد

مدیریت پایدار محیط‌زیست است. آگاهی روستاییان از مسائل محیط‌زیستی اطراف خود در راستای دستیابی به توسعه پایدار بسیار ضروری به نظر می‌آید، بنابراین هرچه افراد نسبت به محیط‌زیست آگاه‌تر باشند، نگرش مساعدتری نسبت به محیط‌زیست داشته و احتمال اینکه رفتار همسوتری با آن نیز داشته باشند، بیشتر است. بعد از دانش، بیشترین تأثیر مثبت را اعتماد اجتماعی گذاشته است و هرچه اعتماد روستاییان به نهادهای درونی و بیرونی و نیز افراد ساکن در محیط روستایی بیشتر بود، دارای نگرش مثبت‌تری نیز بودند؛ نتایج پژوهش‌های گرجی کرسامی و همکاران (۱۳۹۲)(۵۳)، گنجی و گنجی (۱۳۸۹)(۵۷) و فتحی (۱۳۹۱)(۵۵) با این یافته همخوانی دارد. اعتماد بستر تعاملات و روابط اجتماعی و کانون مفهوم سرمایه

داده شد، خود نگرش افراد نیز متأثر از عوامل متعددی است که یکی از مهم‌ترین آنها آگاهی و دانش در خصوص محیط‌زیست می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داد که روستاییان دانش خوبی در خصوص محیط‌زیست دارند و نیز نگرش آنها در این خصوص مساعد و مثبت می‌باشد، لذا این وضعیت نشان می‌دهد که بستر لازم برای مداخله‌های اطلاعاتی از طرف نهادهای مسئول در خصوص محیط‌زیست فراهم است. روستاییان آگاه نسبت به محیط‌زیست و دارای نگرش مثبت تنها زمانی نسبت به حفاظت از محیط‌زیست اقدام نخواهند کرد که سایر متغیرها و شرایط مداخله‌گر از قبیل اجبار معیشت اقتصادی، بدست آوردن منافع شخصی بیشتر و یا سایر عوامل آنها را نسبت به عدم محافظت از محیط‌زیست مجبور یا تشویق نماید. این بدان خاطر است که داشتن دانش بالا و نگرش مثبت نسبت به محیط‌زیست منجر به رفتارهای حفاظتی بهتر از محیط‌زیست نمی‌شود، چراکه متغیرهای میانجی و مداخله‌گر متعددی در این فرایند ایفای نقش می‌کنند ولی نداشتن دانش لازم در خصوص محیط‌زیست همراه با نگرش منفی طبیعتاً زمینه‌ساز رفتارهای تخریب محیط‌زیستی را فراهم می‌کند. لذا پیشنهاد می‌گردد که دولت در زمینه آموزش به خانواده‌ها به‌عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین منبع اطلاعاتی افراد روستایی سرمایه‌گذاری‌های زیادتری انجام بدهد. آگاهی، اعتماد، احساس مسئولیت، انگیزه و آموزش، ارکان اصلی جلب مشارکت مردم در حفظ محیط‌زیست است. این ارکان اگر به شیوه‌ای مطلوب در فرهنگ عمومی جامعه قرار گیرد، مشارکت مردم در حفظ محیط‌زیست نیز ممکن خواهد بود. برای افزایش اعتماد و به دنبال آن مشارکت اجتماعی مردم پیشنهاد می‌گردد که نشست‌های عمومی هیات‌های مردمی و مدیران محیط‌زیست هر چه بیشتر و با حضور فعال خود مردم برگزار گردد. بر اساس نتایج تحقیق، وجود نگرش مساعد در بین روستاییان و تقویت نگرش‌های مثبت نسبت به حفاظت از محیط‌زیست، افزایش دانش و آگاهی‌های محیط‌زیستی آنان و تقویت اعتماد اجتماعی بین مردم با نهادهای داخل و بیرون روستا و همچنین بین خودشان که سبب افزایش مشارکت اجتماعی‌شان در کارهای مرتبط به حفاظت از محیط‌زیست

اجتماعی است و نبود آن باعث به وجود آمدن فردگرایی و مشکلات آن در جامعه خواهد شد. جوامع مختلف با گذشت زمان به نهادها اعتماد می‌کنند و از طریق آن، رابطه میان افراد و این نظام‌ها برقرار می‌شود و باعث می‌شود که جوامع یکپارچه نگه‌داشته شود و همین امر می‌تواند عاملی برای جلوگیری از تخریب محیط‌زیست اطرافشان باشد. سومین و چهارمین متغیر مهم و اثرگذار، مشارکت اجتماعی روستاییان و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی بود. به عبارتی هرچه روستاییان استفاده بیشتری از منابع اطلاعاتی در خصوص محیط‌زیست داشتند و نیز مشارکت اجتماعی آنها بالا بود، نگرششان نیز مثبت‌تر بود. نتایج این تحقیق در خصوص منابع اطلاعاتی با یافته‌های مطالعاتی همچون مهدوی و وزیری (۱۳۸۹) (۱۸)، شبیری و همکاران (۱۳۹۲) (۲۹) مطابقت دارد. منابع اطلاعاتی و به‌خصوص رسانه‌ها و خانواده از مهم‌ترین عوامل جامعه‌پذیری هستند که با ارائه مطالب و به تصویر کشیدن تخریب و ویرانی محیط‌زیست، جهت‌گیری افراد را شکل می‌دهند و قادرند که طرز فکر و نگرش عمومی در جهت حفظ محیط‌زیست را در جامعه ایجاد کنند. در مورد مشارکت اجتماعی یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های گرجی کرسامی و همکاران (۱۳۹۲) (۵۳) مطابقت داشت. مشارکت از اساسی‌ترین مفاهیم در توسعه به شمار می‌آید که در همه زمینه‌های زندگی وجود دارد و نقطه عطف آن داوطلبانه بودن است و بر اساس نیازهای انسانی شکل می‌گیرد. مسائل زیست محیطی باید در سرلوحه برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی قرار گیرد و نگرش‌ها بر اساس واقعیت‌های علمی شکل گیرد. رهبران سیاسی و مسئولان باید با استفاده از امکانات موجود و شرایط اجتماعی و موقعیت‌های جغرافیایی، اقدام به حفظ محیط‌زیست و آموزش‌های لازم در این زمینه کنند. در پژوهش حاضر، عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر نگرش محیط‌زیستی روستاییان شهرستان مریوان در خصوص محیط‌زیست مطالعه شد. حساسیتی که افراد و شهروندان اعم از روستاییان و شهروندان نسبت به مسائل محیط‌زیستی از خود نشان می‌دهند مشخص‌کننده نگرش و ادراک آنها از محیط‌زیست است. همان‌طوری که در قسمت‌های قبلی توضیح

- Management for Developing Methods of Educational in 2012. J Arak Uni Med Sci. 2013; 16 (9) :36-49. (In Persian)
- 2- Sheikh Goodarzi, M., Alizadeh shabani, A., Salman mahini, A., Fegghi, J. (2012). Environmental Impact Assessment (EIA) of Korganroud Watershed, Using Landscape Degradation Model. *Journal of natural environment*, 65(2): 223-234. (In Persian)
 - 3- soleymani haroun, K., khosravai pour, B., baradaran, M., & ghanian, M. (2010). Residents' Attitude Regarding the Effects of Rural Tourism. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 2-41(2), 213-218. (In Persian)
 - 4- Abdollahi, O., & Faryadi, M. (2010). Legal Challenges facing Iran's Department of Environment. *Environmental Sciences*, 7(4):143-180. (In Persian)
 - 5- Mirdamadi, M., Bagheri varkaneh, A., & Smaeili, S. (2010). Research on the Degree of Awareness of High School Students about Environmental Protection (a case study in city of Tehran). *Journal of Environmental Science and Technology*, 12(1), 201-216. (In Persian)
 - 6- Bostan Budak, D., Budak, F., Zaimo Lu, Z., Kekeç, S., & Yavuz Sucu, M. (2005). Behaviour and attitudes of students towards environmental issues at Faculty of Agriculture, Turkey. *Journal of Applied sciences*, 5, 1224-1227.
 - 7- Aydin, F. (2010). University student's attitudes towards environmental problems: A case study from

می‌شود، راهگشای مشارکت مردم در جلوگیری از تخریب محیط‌زیست و در نتیجه حفظ آن نسل‌های آینده خواهد بود. نتایج تحقیق نشان داد که دانش محیط‌زیستی بیشترین تأثیرگذاری را بر نگرش محیط‌زیستی روستاییان دارد لذا به منظور افزایش دانش محیط‌زیستی روستاییان پیشنهاد می‌گردد که زمینه‌های تعامل، مشارکت و آموزش، توسط متولیان امر محیط‌زیست در روستا، از جمله دهیاری‌ها برای مردمان محلی در مسائل مربوط به محیط‌زیست فراهم گردد. نتایج این مطالعه نشان داد که منابع اطلاعاتی و به خصوص خانواده‌ها نقش مهمی در میزان دانش و آگاهی محیط‌زیستی افراد داشته و باعث ایجاد نگرش مساعد نسبت به محیط‌زیست می‌شوند، لذا پیشنهاد می‌گردد که مسئولان بیشتر بر اطلاع‌رسانی و آموزش خانواده‌ها به عنوان مدرسان نسل‌های آتی اهتمام ورزند. از نتایج تحقیق مشخص گردید که در دو بعد سرمایه اجتماعی (مشارکت و اعتماد اجتماعی)، پاسخگویان در سطح متوسطی قرار داشتند که در همین راستا پیشنهاد می‌شود راهکارهایی جهت افزایش سرمایه اجتماعی در زمینه حفاظت از محیط‌زیست مانند بسترسازی جهت حضور داوطلبانه روستاییان در برنامه‌های توسعه پایدار روستایی، فراهم‌سازی بسترهای توسعه تشکل‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی، دخالت هرچه بیشتر روستاییان در مدیریت روستا، افزایش اعتماد مردم به نهادهای بیرونی مانند سازمان‌های دولتی اجرا شود. به طور کلی نقش چهار گروه در مراقبت از محیط ضروری است که شامل دولت، انجمن‌ها، مشارکت‌های مردمی و کارشناسان محیط زیست می‌شود؛ تا با همکاری دلسوزانه برای آینده به اجرای برنامه‌ها جامعی بپردازند که مصلحت و رفاه جامعه در آن پیش‌بینی شود.

منابع:

- 1- Ghanadzadeh, M. j., Bolhasani, A., Akhavan Malayeri, N., Eshrati, B. & Shamsi, M. (2013). The Assessment of Knowledge, Attitude and Practice Student and Teacher About Waste

- Leeds .retrieved January30,2016, from <https://www.google.com/url?sa=t&rc>
- 15- Milfont, T. L., & Duckitt, J. (2010). The environmental attitudes inventory: A valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 80-94.
 - 16- . Sadeghi, S. (2010). New Environmental Paradigm and Energy Consumption. *Cultural Studies & Communication*, 6(20), 225-248. (In Persian).
 - 17- Harun, R., Lim, K. H., & Othman, F. (2011). Environmental knowledge and attitude among students in Sabah. *World Applied Sciences Journal*, 14(5), 83-87.
 - 18- Pazokinejad, Z., & Salehi, S. (2014). An Analysis of Social Factors Influencing Students's Environmental Attitudes and Performance. *Journal of Applied Sociology*, 25(3), 71-88. (In Persian).
 - 19- Thapa, B. (1999). Environmentalism: The relation of environmental attitudes and environmentally responsible behaviors among undergraduate students. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 19(5), 426-438.
 - 20- Thapa, B., & Graefe, A. R. (2003). Forest recreationists and environmentalism. *Journal of Park and Recreation Administration*, 21(1), 75-103.
 - 21- Lee, E. B. (2008). Environmental attitudes and information sources among African American college students. *The Journal of Environmental Education*, 40(1), 29-42.
 - Turkey. *International Journal of Physical Sciences*, 5(17), 2715-2720.
 - 8- Johnson, C. Y., Bowker, J. M., & Cordell, H. K. (2004). Ethnic variation in environmental belief and behavior an examination of the new ecological paradigm in a social psychological context. *Environment and behavior*, 36(2), 157-186.
 - 9- Kilbourne, W. E., & Carlson, L. (2008). The dominant social paradigm, consumption, and environmental attitudes: can macromarketing education help?. *Journal of Macromarketing*, 28(2), 106-121.
 - 10- Karimi, Y., & Saffarinia, M.(2005). Social psychology and changing the attitude of energy consumers, *Iranian Journal of Energy*. 9(22): 69-83. (In Persian).
 - 11- Deng, J., Walker, G. J., & Swinnerton, G. (2006). A comparison of environmental values and attitudes between Chinese in Canada and Anglo-Canadians. *Environment and Behavior*, 38(1), 22-47.
 - 12- Hussey, D. M., & Eagan, P. D. (2007). Using structural equation modeling to test environmental performance in small and medium-sized manufacturers: can SEM help SMEs?. *Journal of Cleaner Production*, 15(4), 303-312.
 - 13- Rezvani, N.(2005). Investigating the relationship between environmental knowledge and attitudes with environmental protection behaviors. Master's thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Humanities. . (In Persian).
 - 14- Salehi, S. (2008). A Study of Factors Underpinning Environmental Attitudes and Behaviours. The University of

- Factors on Consumers' Attitude and Green Purchase Intention. *Management Studies in Development and Evolution*, 23(75), 39-68. (In Persian)
- 29- Shobeiri, S. M., Farajollahi, M., Koohi Aghdam, E., & Meiboudi, H. M. (2013). The Relationship between Using Mass Media (with Emphasis on TV) and Promotion of Teachers' Environmental Literacy. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 4(1(13)), 23-40. (In Persian)
- 30- Michel-Guillou, E., & Moser, G. (2006). Commitment of farmers to environmental protection: From social pressure to environmental conscience. *Journal of environmental psychology*, 26(3), 227-235.
- 31- Cornelissen, G., Pandelaere, M., & Warlop, L. (2006, May). Cueing common ecological behaviors to increase environmental attitudes. In *International Conference on Persuasive Technology* (pp. 39-44). Springer Berlin Heidelberg. pp. 39 – 44.
- 32- Zhang, Y., Zhang, H. L., Zhang, J., & Cheng, S. (2014). Predicting residents' pro-environmental behaviors at tourist sites: The role of awareness of disaster's consequences, values, and place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 131-146.
- 33- Larijani, M., & Yeshodhara, K. (2008). An empirical study of environmental attitude among higher primary school teachers of India and Iran. *Journal of human ecology*, 24(3), 195-200.
- 22- Abedi Sarvestani, A., Shah Vali, M., & Mohaghegh Damad, M. (2007). The Nature and Perspectives of the Environment with an Emphasis on the Islamic Perspective. *Ethics in Science and Technology Quarterly*, 2(2): 59-72. (In Persian).
- 23- Salehi, S., & Emamgholi, L. (2013). Effect of Social Capital on Environmental Behavior Case Study: Kurdistan Province. *Iranian Journal of Sociology*, 13(4), 90-115. (In Persian).
- 24- Karimizadeh, K., Ghafari, G., & Younizadeh Jalili, S. (2008). The role of public participation in watershed projects. the first international conference on water crisis, Zabul, Zabul University, Hamoon International Wetland Research Institute. Available online at: http://www.civilica.com/Paper-ICWC01-ICWC01_180.html. (In Persian).
- 25- Hawcroft, L. J., & Milfont, T. L. (2010). The use (and abuse) of the new environmental paradigm scale over the last 30 years: A meta-analysis. *Journal of Environmental psychology*, 30(2), 143-158.
- 26- Sotoudeh, H.A. (2009). *Social Psychology*, Avai Noor Publications, second edition. P 271. (In Persian)
- 27- Soltani, A., Arbabi Sarjou, A., Dehghani Khozani, A. & Rezaei, M. (2011). A Study of Attitudes Toward Science and Technology, School Science and Environmental Issues from 3rd Grade Middle School Students of Isfahan citizens Points of View. *Research in Curriculum Planning*, 8(30), 73-83. (In Persian)
- 28- Mohammadian, M., & Bakhshandeh, G. (2014). Exploring the Effective

- environmentally friendly attitudes and behaviour. *Journal of Marketing Management*, 26(13-14), 1319-1344.
- 40- Vicente-Molina, M. A., Fernández-Sáinz, A., & Izagirre-Olaizola, J. (2013). Environmental knowledge and other variables affecting pro-environmental behaviour: comparison of university students from emerging and advanced countries. *Journal of Cleaner Production*, 61, 130-138.
- 41- Kalantari, K., & Asadi, A. (2010). Designing a structural model for explaining environmental attitude and behavior of urban residents (Case of Tehran). *International Journal of Environmental Research*, 4(2), 309-320.
- 42- Barr, S. (2007). Factors influencing environmental attitudes and behaviors a UK case study of household waste management. *Environment and behavior*, 39(4), 435-473.
- 43- Salehi, S., Ghaemi asl, Z. (2013). The Relationship between Environmental Education and Environmental Protection Behaviors (Case Study: High School Girls in Babol City). *Environmental Education and Sustainable Development*, 1(3), 67-79. (In Persian)
- 44- Salehi, S., & Karimzadeh, S. (2011). A Study on Relationship Between Environmental Knowledge and Environmental Behavior. *Cultural and Communication Studies Quarterly*, 24:160-173. (In Persian)
- 45- Hess-Quimbita, G., & Pavel, M. (1996). Assessing an Environmental Attitude Development Model: Factors Influencing the Environmental Attitudes of College Students.
- 34- Taskin, O. (2009). The environmental attitudes of Turkish senior high school students in the context of postmaterialism and the new environmental paradigm. *International Journal of Science Education*, 31(4), 481-502.
- 35- Frick, J., Kaiser, F. G., & Wilson, M. (2004). Environmental knowledge and conservation behavior: Exploring prevalence and structure in a representative sample. *Personality and Individual differences*, 37(8), 1597-1613.
- 36- khoshfar, G., Salehi, S., Vesal, Z., & Abaszade, M. R. (2015). Evaluate the Social factors affecting environmental awareness of villagers (Case study: The Village-city of Jagharq in Binalud county). *Journal of Rural Research*, 6(1), 137-158. doi: 10.22059/jrur.2015.54235. (In Persian)
- 37- Alavi Moghadam, M., Maknoon, R., Babazadeh naseri, A., Khanmohammadi Hzeveh, M., & Eftekhari Yegane, Y. (2012). Evaluation of awareness, attitude and action of Amirkabir University of Technology students on general aspects of environment. *Journal of Environmental Science and Technology*, 14(winter), 147-154. (In Persian)
- 38- Brown, P. R., & Khamphoukeo, K. (2010). Changes in farmers' knowledge, attitudes and practices after implementation of ecologically-based rodent management in the uplands of Lao PDR. *Crop protection*, 29(6), 577-582.
- 39- Leonidou, L. C., Leonidou, C. N., & Kvasova, O. (2010). Antecedents and outcomes of consumer

- Secondary School of Villages in Jey Distric, Esfahan. *Journal of Rural Research*, 4(4), 777-792. doi: 10.22059/jrur.2013.50419. (In Persian)
- 52- Namdari, R., & Najafian, M. (2012). Investigating socio-economic factors affecting women's performance in environmental protection. *Woman and Culture*, 4(11), 89-98. (In Persian).
- 53- Khozani, M., Atta, B., Dehghani, H., & Musa Zadeh, H. (2014). Investigation of the role of social capital in Birjand city with emphasis on the dimension of participation from the perspective of citizens and city managers. The 7th Congress of Iran Geopolitical Association (Political Geography of the City). Birjand. Available online at: <http://www.civilica.com/Paper-GEOPOLITICS07> . (In Persian).
- 54- Fathi, S. (2012). An analysis of the role of social capital on rural development. *Scientific-Research Quarterly of Geography*. 2(25): 195-214. (In Persian).
- 55- Mohseni Tabrizi, A. & Agha Mohseni, M. (2010). Examining the role of social capital in urban development; Study case: Mahalat city. *Journal of urban management*. 26: 147-162. (In Persian)
- 56- Ganji, V., & Ganji, I. (2010). Investigation of the relationship between social capital and environmental health of Tabriz city from the perspective of Tabriz University students in 2010. The first national student conference on social factors affecting health, Tehran, Iran. (In Persian)
- retrieved January30,2016, from <http://eric.ed.gov/?id=ED394438>
- 46- Díaz-Siefer, P., Neaman, A., Salgado, E., Celis-Diez, J. L., & Otto, S. (2015). Human-environment system knowledge: A correlate of pro-environmental behavior. *Sustainability*, 7(11), 15510-15526.
- 47- Karatekin, K., & İmat, F. (2014). Evaluation of the Level of the Environment Knowledge of Teacher Candidates of Social Studies (Sample Turkey). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4436-4442.
- 48- Ferdowsi, S., Mortazavi, Sh., & Rezvani, N. (2007). Investigating the relationship between environmental knowledge and environmental protection behaviors. *Journal of Human Sciences*, 53: 266-253. (In Persian)
- 49- Azmi, A. & Motiei Langroudi, H. (2011). Review on Rural Environmental Problems in Iran and Solutions in Resolving These Problems. 30 (133) :101-115. (In Persian)
- 50- Roknaddin Eftekhari A, Fazel Niya G.(2005). Theoretical Explanation of Effective Factors on Rural People's Knowledge and Awareness of Their Potentials and Environment Capacities. *MJSP* 2005; 9 (1) :111-149. (In Persian)
- 51- Izadi, F., Karimian, A. A., & Sodayizadeh, H. (2013). Investigation about Environmental Awareness of Rural Students and its Correlation with Awareness of Their Parents and Teachers, Case study: Students in